

משקי הדגמה לגידול בקר במושב ביסוס באיזור הדרום בתשי"ז

זוהי השנה השלישית שהמחלקה לבקר פועלת באיזור הדרום בארגון והדרכה של משקי הדגמה הנמצאים ב־10 מושבי ביסוס והם: אביגדור, אורות, ביצרון, בית־אלעזרי, בית גמליאל, גאליה, כפר־אחים, ערוגות, ניר־ישראל.

כמה פרטים בקשר לבחירת משק הדגמה: משקי ההדגמה נבחרים בכל מושב לפי המלצת ועדת הבקר או ועד המושב, בהתחשב בגודל העדר, תנאי המשק ובהסכמת בעל המשק עצמו. אנו רוצים לציין בזה שמשקים אלה הם לאו דווקא מהמצטיינים בענף ולכן גם התוצאות אינן משקפות את המשק המצטיין של אותו מושב, אלא מראים מה ניתן להשיג ברוב המשקים של המושב אם תוגבר ההדרכה ובעל המשק יהיה מוכן ומסוגל לשתף פעולה. באירגונם של משקי ההדגמה המגמה היא, שמשקים אלה יקבלו הדרכה מתוכננת בענף הבקר ובייצור המספוא, ושישמשו במשך הזמן דוגמה ליתר חברי המושב. הנה כמה מן הפעולות שהצלחנו עד עתה לארגן במשקי ההדגמה ובכפרים:

(א) שקילת החלב אחת לחודש.

מושבים אלה טרם הגיעו לידי התפתחות מספיקה והכרת ערכה של ביקורת חלב סדירה המבוצעת על ידי התאחדות מגדלי בקר בישראל, ויוצא שאינם מכירים למעשה את טיב פרותיהם; לכן מצאנו לנכון בתור ראשון לארגן בכל אחד ממשקי ההדגמה שקילת החלב ע"י בעל המשק, המשתשת ביקורת עצמית על כושר ההנבה של הפרות בעדר. המחלקה לבקר השאילה למשקים אלה מאזניים לחלב וסידרה כרטיסיה לרישום כמויות החלב מכל פרה.

(ב) יומן לגידול בקר במשק המושב.

בעת הביקורים של המדריכים במשק המושבי הם נעמדים לא פעם בפני הבעיה של השגת פרטים חשובים מהנעשה בעדר ושבלעדם אין אפשרות לגשת לדיון רציני, והם: תאריכי ההזרעות והמלטות, שיווק החלב, גודל שטחי המספוא ותאריכי הזריעה של הגידולים השונים, כמויות השחת והמזון המרוכז הנקנים על ידי בעל המשק.

השנה הוציאה המחלקה לבקר, יומן לגידול בקר במשק המושבי, שחולק במשקי ההדגמה. ביומן זה יכול המתיישב לרשום את כל הפרטים, ועל פי חומר זה יוכל בעצמו או בעזרת המדריך לסכם את מצב הענף ולדעת את תוצאות עבודתו, להתחקות אחרי מקור הריווח או ההפסד וסיבותיו ולהשתדל לתקן את הניתן לתיקון.

לקראת השנה הבאה החליטה המחלקה להוציא לאור יומן למשק המושבי בכל הארץ, בו ימצא בעל המשק מלבד הפרטים ההנהלתיים גם הסברים מקצועיים על נושאים שונים בענף הבקר.

(ג) סקר מקצועי שנתי בענף הבקר.

במשך שלוש השנים של הדרכה במשקי ההדגמה, הכינה המחלקה לבקר שלושה סקרים מקצועיים בענף הבקר משלושת המושבים שבהם קיימים משקי הדגמה — קדרון, אביגדור וכפר־אחים; סקר מקצועי כזה מקיף את כל חברי הכפר בעלי עדרי בקר, המשקף את גודל עדרם, ייצור החלב הכללי וחלוקתו והתנובה הממוצעת השנתית; שטח המספוא וייצורו נסקר לפי הגידולים השונים. כתוצאה מסקר מקצועי כזה נעשים חישובי הונאה לפרה ולשנה לפי גודל שטח השלחין, כמויות השחת והמזון המרוכז.

סקר מקצועי כזה הנו חומר לימודי רב ערך המסתמך על נסיונו המעשי של כל חבר במושב לחיוב או לשלילה ומאפשר לימוד מהמשק המצטיין. לסקר מצורף תיאור כללי ממצב

הענף בכפר כולו המלווה ניתוח מקצועי. הסקר מוצא לאור בכמה מאות טופסים המתחלקים בין חברי הכפר ולחברים אחרים בעלי מקצוע בענף זה. לאור התוצאות של כל סקר מקצועי כזה, נערכים גם ערבי עיון במושב כדי להבהיר לחברים את בעיות הענף. הסקר המקצועי משמש גם כעין חוברת עזר למדריכי הבקר והמספוא לכפר הזה ולכפרים אחרים הנמצאים בתנאים דומים.

(ד) פרסים למצטיינים.

כתוצאה מסקר מקצועי כזה באים לידי גילוי משקים מצטיינים, הראויים לציון מיוחד. אשתקד העניקה המחלקה לבקר פרס למשק הדגמה מושבי מצטיין, ובו זכה לראשונה גרשון יפה ממושב אביגדור. פרס כזה יוענק כל שנה למשק הדגמה ביחד עם הפרסים שהמחלקה לבקר נוהגת מזה שנים להעניק למצטיינים בענף.

(ה) ערבי עיון

כדי לקדם מספר רב יותר של מתיישבים באותם הכפרים הונהגו השנה ערבי עיון הנערכים אחת לחודשיים בכל כפר, בליווי פנס קסם ותמונות על נושאים אקטואליים, העוזרים לחבר להתקדם בעבודתו היומיומית.

(ו) סקר מקצועי המצורף מכל משקי ההדגמה שבאזור הדרום

סקר מקצועי זה שהגנו מגישים זו השנה הראשונה, כולל 10 מושבים שבהם קיימים כיום 40 משקי הדגמה. מ־31 מהם יכולנו לרכו את החומר לסיכום שנת תשי"ז. מסיבות טכניות שונות, או בגלל התקופה הקצרה של ארגון הפעולות במשקים השונים לא יכולנו לכלול בסקר של השנה הזאת את 9 המשקים הנותרים. מהחומר המוגש בסקר זה אפשר ללמוד על האפשרויות השונות של החזקת עדרים הנבדלים בתנובות חלב שונות ובגודל שטחי שלחין לכל פרה. יש לציין שפעולה זו מתנהלת תוך שיתוף פעולה מלא עם משלחת הסיוע הטכני של ארה"ב, אשר נושאת גם בחלק מסויים של תקציב הפעולה. להלן ניתנות טבלאות אחדות המדגימות סיכומים של הסקר.

משק ההדגמה הממוצע בשנת תשי"ז

א. גודל העדר	
מספר הפרות	— 5.3
מספר בני־בקר	— 5.2
ס"ה ראשים	— 10.5
ס"ה ראשים מבוגרים	— 7.9
ב. ייצור החלב	
ייצור החלב הכללי בק"ג	25,810
התנובה הממוצעת השנתית בק"ג	4,870
ג. מספוא לפרה אחת	
משטח השלחין מספוא ירוק בדונמים	3.6
שחת בק"ג	1,633
מזון מרוכז בק"ג	1,666

אומדן יכול המספוא הירוק בדונם שלחין 4-270 ק"ג.

3.6 דונם השלחין לפי עגונות השנה והגידולים השונים:

בחורף ובאביב	בקיץ	בסתיו
0.8 דונם תלתן	0.4 דונם אספסת	0.3 דונם סתיוון
0.5 דונם ש"ש אפונה ופול	1.3 דונם תירס	0.3 דונם
1.3 דונם	פנסילריה, סיטריה	
	0.3 דונם סלק מספוא	
	2.0 דונם	

31 עדרי הבקר והזנתם ממויינים ל־3 קבוצות לפי רמת התנובה הממוצעת השנתית בשנת תשי"ו.

קבוצה א' -- בה רוכז החומר של 8 משקי הדגמה בעלי עדרים עם תנובה ממוצעת שנתית של 5,000—6,000 ק"ג חלב ומעלה, (5,016—6,334).

קבוצה ב' -- 13 משקי הדגמה עם תנובה ממוצעת שנתית של 4,500—5,000 ק"ג (4,560—4,980).

קבוצה ג' -- 7 משקי הדגמה עם תנובה ממוצעת שנתית של 4,000—4,500 ק"ג (4,360--4,492) לפרה בעדר.

קבוצה א'

8 משקי הדגמה עם תנובה ממוצעת שנתית מ-5000—6000 ק"ג חלב ומעלה

מס' סדר	שם המשק והמושב	מספר ראשי בקר				ייצור החלב	
		פרות	עגלות	ס"ה ראשים	ס"ה ראשים מבוגרים	הייצור הכללי	ייתנובה הממוצעת השנתית
1	היימן אליהו — אביגדור	4.5	5.5	10.0	7.3	28,503	6,334
2	יפה גרשון — אביגדור	5.3	2.4	7.7	6.5	33,120	6,249
3	בועז דבורה — אביגדור	5.0	4.2	9.2	7.1	30,957	6,191
5	וייס יהושע — ניר ישראל	5.3	5.4	10.7	8.0	32,520	6,136
4	שמעון זאב — קדרון	4.5	3.5	8.0	6.3	25,667	5,704
6	צ'רני יעקב — ניר ישראל	6.7	5.8	12.5	9.6	37,310	5,569
7	וסרמן יוחנן — קדרון	6.5	4.7	11.2	8.9	34,527	5,312
8	הלר לצי — קדרון	4.7	4.8	9.5	7.1	23,574	5,076
	המשק הממוצע	5.3	4.5	9.8	7.6	30,772	5,814

המזון לפרה חולבת אחת בקבוצה א'

מס' סדר	שם המשק והמושב	שטח השלחין בדונם	שחת בק"ג	מזון מרוכז בק"ג	קטניות חורף דונם	אספסת דונם	גידולים אחרים דונם	ס"ה שלחין בדונם
1	היימן אליהו — אביגדור	3.6	1548	1802	1.9	0.4	2.2	3.6
2	יפה גרשון — אביגדור	4.2	1077	1975	1.4	—	2.8	4.2
3	בועז דבורה — אביגדור	3.6	1197	1734	1.3	—	2.3	3.6
4	שמעון זאב — קדרון	3.4	906	2775	1.4	0.8	1.2	3.4
5	וייס יהושע — ניר ישראל	6.0	794	2400	1.9	1.6	2.5	6.0
6	צ'רני יעקב — ניר ישראל	3.0	938	1701	1.0	0.8	1.2	3.0
7	וסרמן יוחנן — קדרון	3.0	730	1908	1.1	0.7	1.2	3.0
8	הלר לצי — קדרון	2.5	423	1597	0.9	1.1	0.5	2.5
המשק הממוצע		3.65	952	1987				

קבוצה ב'

13 משקי הדגמה עם תנובה ממוצעת שנתית מ-4,500–5,000 ק"ג חלב

מס' סדר	שם המשק והמושב	מספר ראשי הבקר			ייצור החלב בק"ג	
		פרות	עגלות	ס"ה ראשים	ס"ה ראשים מבוגרים	הייצור הכללי
1	הנדלר מרדכי — ניר ישראל	6.0	4.4	10.4	8.2	29.878
2	נוימן אברהם — כפר אחים	6.4	4.5	10.9	8.7	21.552
3	טרוסט הולצר — קדרון	5.7	4.2	9.8	7.8	28.015
4	בן זיס מרקו — בית אליעזרי	6.4	6.5	12.9	9.7	31.416
5	סמילק פסח — בית אליעזרי	4.5	7.4	11.9	8.2	22.021
6	בירר אמנון — אביגדור	3.3	4.4	7.7	5.5	16.122
7	המר משה — בית אליעזרי	6.7	4.7	11.4	9.1	32.329
8	שטינמן שלמה — בית גמליאל	6.4	9.3	15.7	11.1	30.535
9	דוני זב — ערוגות	2.6	1.3	3.9	3.2	12.242
10	בראון משה — בצרון	4.3	5.4	9.7	7.0	20.220
11	בלאזי משה — בצרון	3.7	7.1	10.8	7.3	17.117
12	יהניק יוסף — אביגדור	5.0	3.5	8.5	6.8	22.869
13	סירסקי משה — בית אליעזרי	7.5	10.3	17.8	12.7	34.200
המשק הממוצע		5.3	5.6	10.9	8.1	25.270

החזנה לפרה חולבת אחת בקבוצה ב'

מס' סדר'	שם המשק והמושב	שטח השלחין בדונם	שחת בק"ג	מזון מרוכז בק"ג	קטניות חורף דונם	אספסת דונם	גידולים אחרים דונם	ס"ה שטח השלחין
1	הנדלר מרכי – ניר ישראל	3.5	1,037	1,767	1.1	0.9	1.5	3.5
2	נוימן אברהם – כפר אחים	5.1	891	1,765	2.1	0.3	2.7	5.1
3	טרוסט הולצר – קדרון	4.4	769	2,418	1.5	0.9	2.0	4.4
4	בן זיס מרקו – בית אליעזרי	2.9	1,031	1,395	1.1	—	1.8	2.9
5	סמילק פסח – בית אליעזרי	3.7	2,317	1,402	1.8	—	1.9	3.7
6	בירר אמנון – אביגדור	4.4	1,273	1,942	1.4	0.6	3.5	5.5
7	המר משה – בית אליעזרי	3.7	989	1,563	1.6	0.4	1.7	3.7
8	שטינמץ שלמה – בית גמליאל	2.7	1,081	1,256	0.8	0.2	1.7	2.7
9	דגני דב – ערוגות	5.3	1,563	1,400	1.3	—	4.0	5.3
10	בראון משה – בצרון	5.5	857	1,314	2.2	0.4	2.9	5.5
11	בלאוי משה – בצרון	3.4	1,986	1,331	2.3	—	1.1	3.4
12	ורניק יוסף – אביגדור	4.5	926	1,388	2.2	—	2.3	4.5
13	סוירסקי משה – בית אליעזרי	3.1	2,362	1,633	1.0	—	2.1	3.1
המשק הממוצע		4.0	1,314	1,583				

קבוצה ג'

7 משקי היגממה עם תנובה ממוצעת שנתית מ-4,000–4,500 ק"ג חלב.

מס' סדר'	ייצור החלב בק"ג	מספר ראשי הבקר				שם המשק והמושב	
		פרות	עגלות	ס"ה ראשים	ס"ה ראשים מבוגרים	הייצור הכללי	התנובה הממוצעת השנתית
1	גרינברגר יצחק – אורות	3.3	3.0	6.3	4.8	14,823	4,492
2	ליברמן אריה – בית אליעזר	7.8	7.1	14.9	11.4	34,743	4,454
3	פז שמואל – בצרון	6.0	9.8	15.8	10.9	26,647	4,441
4	אקרמן אברהם – כפר אחים	8.0	3.6	11.6	9.8	34,463	4,308
5	וייס יוסף – בית גמליאל	3.4	1.0	4.4	3.9	13,970	4,108
6	סולם יצחק – בית גמליאל	6.0	0.6	6.6	6.3	24,578	4,096
7	וינברג יונה – ערוגות	4.9	5.1	10.0	7.4	19,777	4,077
המשק הממוצע		5.6	4.3	9.9	7.8	24,143	4,311

ההזנה לפרה חולבת אחת בקבוצה ג'

מס' סד'	שם המשק והמושב	שטח השלחין בדונם	שחת בק"ג	מזון מרוכז בק"ג	קטניות חורף דונם	אספסת דונם	גידולים אחרים דונם	ס"ה שטח השלחין
1	גרינברגר יצחק — אורות	4.0	1.771	1.412	1.9	1.1	1.0	4.0
2	ליברמן אריה — בית אליעזרי	3.8	1.754	1.182	1.8	0.3	1.7	3.8
3	פז שמואל — בצרון	2.3	3.375	1.808	0.4	0.2	1.7	2.3
4	אקרמן אברהם — כפר אתים	2.4	1.224	1.406	1.2	—	1.2	2.4
5	וייס יוסף — בית גמליאל	4.2	1.026	1.062	1.9	0.4	1.9	4.2
6	סולם יצחק — בית גמליאל	2.7	2.301	1.633	1.0	—	1.7	2.7
7	וינברגר יונה — צרוגות	3.8	811	1.364	1.7	0.3	1.8	3.8
המשק הממוצע		3.3	1.763	1.410				

סיכום הממוצעים משלוש הקבוצות.

קבוצה א' הממוצע של 8 משקים	קבוצה ב' הממוצע של 13 משקים	קבוצה ג' הממוצע של 7 משקים	
5.3	5.3	4.6	א. גודל העדר פרות
4.5	5.6	4.3	בני בקר
9.8	10.9	9.9	ס"ה ראשים
30.772	25.270	24.143	ב. ייצור החלב הייצור הכללי בק"ג
5.814	4.768	4.311	התנובה הממוצעת השנתית בק"ג
3.65	4.0	3.3	ג. מספוא לפרה אחת שלחין בדונמים
952	1.314	1.763	שחת בק"ג
1.987	1.583	1.410	מזון מרוכז בק"ג
4.640	4.210	4.625	אומדן היבול של דונם אחד שלחין, במספוא ירוק, ק"ג
16.930	16.840	13.013	ס"ה מספוא ירוק לפרה משטח השלחין, בק"ג

מתברר שבמספר הפרות בשלוש הקבוצות לא היה הבדל גדול: מ־5.3–4.6 פרות בממוצע לעדר, וההבדל הבולט היה:

א) בתנובה הממוצעת השנתית לפרה: בקבוצה א' — 5814 ק"ג, בקבוצה ב' 4768 ק"ג, בקבוצה ג' 4311 ק"ג חלב.

ב) בגודל היבול של שטחי המספוא בשלחין.

ג) בתוספת של כמויות המזון המרוכז לפרה ולשנה.

כדי למצוא הסבר להפרשים הניכרים ברמת התנובה הממוצעת, אנסה לנתח את ההבדלים שמתגלים בסדרי ההזנה:

קבוצה ג', עם הממוצע הנמוך ביותר (4311 ק"ג), לא סיפקה כנראה לפרות מנה מספיקה כדי להפיק מפרותיה את מלוא כושר ההנבה ; גם שטח מספוא השלחין לפרה היה קטן, והניסיון למלא את החסר במספוא שלחין בכמות גדולה יותר של שחת קנויה לא נשא פרי. ההבדלים בגודל ובהרכב המנה מתבלטים יפה מהטבלה דלהלן:

גודל המנה הגסה השנתית לפרה, מחושב לפי יח"מ	2010	2012	1889
כמות המזון המרוכז הנוסף בק"ג	1987	1583	1410
מכל ק"ג מזון מרוכז נוצר חלב, בק"ג	2.75	3.04	3.06
על כל ליטר חלב ניתן מזון מרוכז, בגרמים	364	332	327

נראה איפוא שקבוצה ג' הגישה פחות מספוא גס וגם פחות מזון מרוכז מאשר יתר שתי הקבוצות. ההבדל העיקרי בין קבוצה ב' (הבינונית) וקבוצה א' הוא בתוספת של מזון מרוכז. מתברר גם שבשתי הקבוצות קיבלה הפרה הממוצעת כמעט אותה המנה הגסה (לפי הערך המזוני), אך גם כאן לא היה בכוחה של תוספת השחת הקנויה, למלא את החסר בכמויות המספוא הירוק של קבוצה ב'.

נוסף לכך קיים הבדל בין קבוצה א' לקבוצה ב' במזון מרוכז: בקבוצה א' קיבלה הפרה בממוצע כמות גדולה יותר של מזון וכמות גדולה יותר של מזון מרוכז לכל ליטר חלב. אך כל ההבדלים האלה בהזנה אינם נותנים עוד את כל ההסברים של ההפרש בתנובה בין משק אחד למשנהו ; יש לקחת בחשבון כמה גורמים נוספים, כגון: הצירוף השונה של המספוא בשלחין, דרכי הטיפול וההתזקה השונים (חליבה ושיכון), ובסוף – יתכן שהשפיע בצורה מכרעת גם טיב הפרות. בסיכום יש לציין שקיימים גם הבדלים בניהול הענף, שהם אולי עוד יותר חשובים ואשר אותם אין לבטא במספרים, אולם אפשר להיווכח בהם בשעת ביקור במשק ומתוך שיחה עם בעל המשק. וזאת היא למעשה מטרת הסקר המקצועי: לתת למתישב את הכיוון הנכון, להצביע על המשק המצליח בכפרו ואיווררו היכולים לעזור לו באופן מעשי להתקדם בענף זה. תודתי ניתנת בזה לבעלי המשקים שקיבלו על עצמם מרצונם הטוב את תפקיד ההדגמה ומסרו לי את הפרטים לעריכת סקר זה. תודתי ניתנת בזה גם למזכירות המושבים הנ"ל בעד מסירת החומר על שיווק החלב ועל המזון המרוכז שבעלי משקים אלה קנו. עבור עדריהם.

אריה מנם

מדריך לבקר מטעם המחלקה לבקר

חוזר למגדלי הבקר לבשר

זכוב חרר העור בעדרי הבקר לבשר

בעית זכוב חרר העור בעדרי הבקר בכלל ובבקר לבשר בפרט מטרידה מאוד, ויש לחשוש שתלך ותחריף בעתיד. אנו עוקבים אחרי ההיפודרמה בעגלים מחדשי המלטה שונים ונודה לכם אם נוכל לקבל אצלכם רשימת העגלים שנולדו בשנת 1958, לפי תאריכי ההמלטה ומספריהם, על מנת לבחון את זמני ההופעה של הזכוב. את האינפורמציה המבוקשת נא לשלוח לפי הכתובת הבאה: מכון וטרנינרי, ת. ד. 658, תל-אביב.

בברכה,

א. קמרון

מנהל המכון והוטרנינרי